

Čtatelem nad tímto jmenovatelem jsou témata, která – tu ve větší, tu v menší intenzitě – procházejí celým Holanovým dílem. Jsou to především:

Dětsví jako stálý jitiří zrak a jako nepřestávající inspirace, jako východisko Holanova básnického vidění.

Dítě jako odlesk ráje a nositel opravdovosti, pravosti: „*Děti! Už nalezly pravá jména, jen vyslovit je nyní!*“ (Noc s Hamletem, Nokturnál, s. 137, a celá předcházející sekvence od s. 136); „[...] co Bůh si vymyslí, chce zde mít pročteno, / dětem a opicům je to jasné [...] co Bůh si vymyslí, chce mít pročteno, / přijde pohroma, dětem a opicům je to jasné“ (Nepřátelům, Lamento, s. 76).

Žena: absolutní rozpětí od pokorného adorování až po zavržení, od něžné platonické lásky obdivovatele a cittele (odkojeného antickou filozofií) až po vášně jednoho z největších erotiků české poezie (mamě nepřeložil tak kongenitálně pod názvem Žena patnáct básní z Baudelaireových květů zla), od naděje v lásku až po nemožnost uskutečnit ji: na dně propasti lásky-vášně číhá nenávisť mezi mužem a ženou, tedy láska tragicky vylévovaná per negationem, in opposito.

Hledání krásy jako stálý rytmus básnickovy pouťi bytím, které mu je víc než žít: „*Bylo by třeba žít, abyste byli, / ale nebudete, protože nežijete, / a nežijete, protože nemilujete, / protože nemilujete ani sebe, natož bližního [...]*“ Bytí není lehké... Lehká jsou jen hovna...“ (Nepřátelům, Lamento, s. 76–77.) Krásy jako neuskutečnitelného ideálu: „*Žel, už jen spatření: krásy je ztráta, / ledaže opakuje sebe tak dlouho, / až také láska ztráta je.*“ (Noc s Hamletem, Nokturnál, s. 162.)

Matka: jediná jistota tohoto světa; pro chápání dítěte, které stále žije v básníkově, i posmrtného života (když jej Holan připustí):

Že po tomto životě zde mělo by nás jednou vzbudit
úděsné ječení trub a polnic?
Odpusť, Bože, ale utěšuji se,
že počátek a vzkříšení všech nás nebožtíků
bude ohlášén tím, že prostě zakokrhá kohout...

To potom zůstaneme ještě chvíli ležet...
První, kdo vstane,
bude maminka... Uslýšíme ji,
jak tichounce rozdělává oheň,
jak tichounce staví na plotnu vodu
a útulně bere z almdárky kávový mlýnek.
Budeme zase doma.

(Zmrtvýchvstání, Lamento, s. 209;
kohout je častým zvěstovatelem dění,
zpěv kohoutů je pro Holana symbolem života.)

Osud člověka: „*Mně lidstvo bylo nic... / Já žil jsem pro člověka / a jeho drama, / a to zrovna tam, / kde dvojí bytost čeká / a je sama...*“ (Motto, Propast propasti, s. 439.) „*Bude to zas jen hrob, / člověk a jeho drama...*“ (Návrat, Příběhy, s. 119.)

Nenávisť k buržoazii, a tedy Holanova sounáležitost s „prostým“ člověkem, jeho zájem a starostlivost o jeho codenní příběhy. Dalo by se takové křesťanské „občejné“ člověkem“, kdyby toto slovo neodkazovalo k pojetí Holanovi vzdálenému, totiž ke Karlu Čapkovi a jeho „občejnému životu“. Nenávisť k buržoazii Holan ve svém díle nejednou přímo demonstroval, především v Lemurii, prozaickém „deníku“ z let 1934–1938: „*Špína buržoá, jejich tvrdá srdce jsou dobře známá pradením pekla Klekrou si k nim a vytloukají na nich spodní prádlo, které podělal Pekunius, ten bůh.*“ (Babyloniaca, s. 216.) V Návratu čteme: „*Hrob obsažený od červebůh, až k šunce pořívu, / hrob bohů, který si udělal popelník ze stěvekku poezie.*“ (Příběhy, s. 116.)

Do tohoto okruhu témat patří i odkazy a reakce na společenskou a politickou skutečnost: témata, která u Holana přerůstají od svědeckví k dějinnému myšlení. (V básni Vici z roku 1973 napsal: „*Když vyjí vici [...]*“ přinutí sebe už mrtvého, / k svědeckému naslouchání, / jak vyjí vici.“ (Propast propasti, s. 381.) Tato témata jsou nastolována především proto, že básník intenzivně prožívá historický tok událostí, že jeho samota není ze slonové kosti, že drží noční hlídku srdce. (K této službě se přiznal především v básni Smrt si jde pro básníka, Příběhy, s. 213–226.) Skutečnost, to, co se událo, ať v rovině soukromé, nebo veřejné, je Holanovi východiskem, je to základ jeho vidění, a tedy i jeho tvorby. Pro tuto pravdu skutečnosti miloval z malířů nejvíce Rembrandta:

Ano, vidět se navzájem a moci hovořit
a cítit důvěřivé teplo
a srdeční tep tak pravdivý jako jehla Rembrandtova,
když jsme přece každý jinak
(neboť to právě dělají duše),
a navzdor tomu nechytat hada cizí rukou. –

(Noc s Hamletem, Nokturnál, s. 140.)

V realitě společenského, národního, a tedy i politického života je zakotvena řada Holanových básní. Zatím připomeňme především *Utěk do Egypta* (v prvním vydání 1963 se mohl jmenovat jen *Utěk*), příběh z roku 1955 začínající slovy: „*Zle národu je...*“, jehož leitmotivem kromě tohoto údolního